

اقتصاد سینما در استان همدان

دکتر محمد حسن فطرس

عضو هیات علمی دانشگاه بوعلی سینا

چکیده

جامه در حال گذار ایران در دهه‌های اخیر وارد مراحل حساس توسعه خود شده است. مسایل و مشکلات ساختاری جامه در وجه فرهنگی خود بیش از سایر وجوه اذهان را به خود مشغول کرده است. کوشش در شناخت مسایل و مشکلات ساختاری فرهنگی و جستجوی راههای خروج از آنها به واسطه استفاده درست‌تر از ظرفیتها و منابع و همچنین گسترش این ظرفیتها و منابع در عین توجه به تقویت تقاضا و مصرف محصولات فرهنگی ضروری به نظر می‌رسد.

در سینمای ایران از نظر محتوا، مضمون و فن به ویژه پس از انقلاب پیشرفت اساسی حاصل گردیده است. در سالهای اخیر، سینمای ایران جایگاه والا و تثبیت شده‌ای در جهان یافته است و طرفداران بسیاری نه تنها در میان خبرگان و نخبگان هنر هفتم بلکه در بین عموم مردم دنیا پیدا کرده است. پرسش این است: چرا مردم ایران نباید بتوانند به نحو شایسته و مقتضی از محتوای هنری و انسانی این هنر و صنعت برخوردار گردند؟ برخورداری شایسته از این محصول فرهنگ، ذوق و صنعت نیاز به مظروفی دارد که عینی ترین آن تعداد سالن‌های سینما، تعداد صندلی‌های سینما و میزان استفاده از آنها در کشور است. در کوشش برای تبیین چنین مسئله‌ای، مقاله حاضر در چارچوب مباحث اقتصاد فرهنگ، وضعیت اقتصاد سینما در استان همدان را مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد.

مقدمه

بیش از یک قرن است که جامعه ایران در پی الزمات روابط سیاسی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی و فرهنگی با دنیای پرتکاپوی پیرامون خود از وضعیت ایستا و متعادل مألوف جاکن گردیده و قدم در وادی جدید و ناشناخته‌ای گذاشته است که در ادبیات توسعه آن را «مرحله گذار» می‌نامند.

از ویژگیهای مرحله گذار وجود عدم تعادلها، بحرانها، تنش‌ها و ناآرامی‌های بیش و کم عمیقی است که اغلب پوشیده و پنهان‌اند و در شرایط معینی بروز می‌یابند. تمهیدات گوناگونی که در جهت ساماندهی به زندگی اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی به کار گرفته شده‌اند، گاه دارای موفقیت‌های نسبی و اغلب با ناکامی روبه‌رو بوده‌اند.

به نظر می‌رسد که جامعه ایران در ده‌های اخیر قدم در کمرکشهای حساس مرحله گذار خود نهاده باشد. اگر بپذیریم که وجه فرهنگی مسایل و مشکلات ساختاری بیش از سایر وجوه اهمیت دارد در این صورت، کوشش در شناخت مسایل و مشکلات ساختار فرهنگی و جستجوی راه‌های برون رفت از آنها از طریق استفاده مناسبتر از امکانات و ظرفیتها سعی مأجوری خواهد بود.

از منظری کلی و کلان، به نظر می‌رسد که راه اصلی حل و فصل دشواریها و معضلات مرحله گذار تمسک به توسعه فراگیر و همه جانبه باشد. منظور از توسعه فراگیر «توسعه‌ای است که کلیت پیچیده و همه جانبه زندگی انسان ایرانی و مجموعه مناسباتش را با طبیعت، جامعه و جهان در بر می‌گیرد و پیشرفت اقتصادی و اجتماعی را به زمینه‌ها و شکوفایی فرهنگ پیوند می‌دهد» (سند برنامه سوم، جلد دوم، ص ۳۸۵).

اما همانگونه که سند «برنامه سوم اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران» در فصل «فرهنگ، هنر و تربیت بدنی» بیان می‌کند، چون «در پی توسعه فراگیر نبوده ایم، توسعه فرهنگی لطمه دیده است» (ص ۳۸۵).

نوشته حاضر در چارچوب مباحث توسعه فرهنگی به بررسی «اقتصاد سینما در استان همدان» می‌پردازد. اقتصاد سینما، در واقع، بخشی از مقوله «اقتصاد فرهنگ»

است. در این مقوله، توسعه فرهنگی «مستلزم تلقی فرهنگ به عنوان یک فعالیت اقتصادی» است (محمدی، ص ۲).

اقتصاد فرهنگ یکی از شاخه‌های جدید و کاربردی علم اقتصاد است. در طی چند دهه‌ای که از ایجاد آن می‌گذرد، اقتصاد فرهنگ دارای مجلات علمی بین‌المللی و کرسی دانشگاهی در دانشگاه‌های معتبر گردیده است. اقتصاد فرهنگ، همانند سایر شاخه‌های کاربردی علم اقتصاد، در پی آن بوده است که با استفاده از اصول، مفاهیم و نظریه‌های علم اقتصاد مسایل مربوط به تولید، توزیع، مصرف و مبادله کالاها و خدمات فرهنگی را تحلیل و تبیین نماید و از این طریق راهکارهایی علمی به دست اندرکاران و سیاستگذاران در جهت بهبود مدیریت اقتصادی فعالیت‌های فرهنگی ارائه دهد. (فطرس، ۱۳۷۴).

در اقتصاد فرهنگ به اثر هنری به دیده‌ی یک «کالای اقتصادی» نگریسته می‌شود. «هنر و فرهنگ اگر بخواهند شکل نهادی پیدا کنند به یک شغل و پیشه مبدل می‌شوند» (محمدی، ص ۲). کالاها و خدمات فرهنگی ضمن این‌که «مستقیماً با ادراک، مقولات و مفاهیم، ارزشها، منجاها و سنت‌ها، ایدئولوژیها، تفنن و پر کردن اوقات فراغت سر و کار دارند «متوجه رشد و توسعه حیات آدمی» هستند (همان، ص ۴). همچنین «اندیشه، علم تجربی و هنر و ادبیات خود به خود خلق نمی‌شود؛ تولید این پدیده‌ها نیز مستلزم سرمایه‌گذاری و سازماندهی است» (همان، ص ۷).

در سینمای ایران، به ویژه پس از انقلاب پیشرفت‌های مهمی حاصل گردیده است به طوری که در سالهای اخیر سینمای ایران در جهان به جایگاه تثبیت شده‌ای دست یافته است. سینمای ایران از نظر محتوای هنری و انسانی نه تنها در بین کارشناسان و نخبگان بلکه در میان مردم عادی جهان طرفداران و علاقه‌مندان بسیاری پیدا کرده است. پرسش این است که چرا مردم ایران نباید بتوانند از این هنر و از محصولات فرهنگی صنعت سینمای ایران به نحو شایسته‌ای برخوردار گردند. برخوردار شدن مناسب و شایسته از محصولات فرهنگ، ذوق و صنعت سینمای ایران مستلزم شرایطی است که عینی‌ترین و مجرم‌ترین آن تعداد صندلی‌های سینما و تعداد سالن‌های سینما در کشور است. پرسش بعدی این است که چگونه می‌توان این مشکل

را بر طرف کرد. پاسخ‌های برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران عبارت‌اند از:

- ایجاد زمینه‌های رشد کمی و کیفی آثار و خدمات فرهنگی و استفاده عادلانه از آنها؛
- ایجاد زمینه‌های مناسب برای تقویت بنیه مالی و رونق اقتصاد فرهنگی؛
- توجه به اقتصاد بخش فرهنگ و هنر با مشارکت دادن سرمایه‌گذارهای مردمی و خصوصی؛
- حذف موقعیتهای انحصاری در تولید، توزیع و عرضه محصولات و خدمات فرهنگی. (سند برنامه سوم، پیوست ۲، جلد اول).

در آنچه در پی می‌آید، نضت‌نگاهی به اقتصاد سینما در کشور می‌اندازیم سپس وضعیت سینما در استان همدان را با توجه به داده‌های آماری در دسترس بررسی می‌کنیم.

۱- نگاهی به اقتصاد سینما در کشور

نسبت شهرنشینی کشور در سال ۱۳۷۵، ۶۱/۳٪ بوده است و پیش‌بینی می‌گردد در سال ۱۳۸۵ به ۶۷/۲٪ برسد، همچنین رشد سریع جمعیت در ۱۵ سال گذشته که حاصل آن در حال حاضر نرخ رشد بالای قشر نوجوان است و بزودی به نرخ رشد زیاد قشر جوان بالای ۱۷ سال منتقل می‌گردد تقاضای بالقوه بالایی را برای محصولات فرهنگی ایجاد می‌کنند. اما، همانگونه که سند برنامه سوم اذعان دارد «سرمایه‌گذاری، تولید و اشتغال در زیر بخشهای فرهنگی و هنر و نیز بازار عرضه و تقاضای انواع کالاها و محصولات فرهنگی و هنری بی رونق و سازمان‌نایافته است» (ص ۲۸۶).

از بعد مصرف و تقاضا نیز مسئله مزمن این است که «در سبب مصرف خانوار هزینه‌های فرهنگ و هنر سهم ناچیزی» دارند (ص ۲۸۵) و با افت درآمد واقعی خانوارها این تقاضا بیش از پیش کاهش می‌یابد و مصرف فرهنگی خانوارهای با درآمد بالا متناسب با سطح درآمدشان نیست. داده‌های آماری مربوط به سبب هزینه خانوار شهری و سرانه هزینه تماشای فیلم در سینما برای هر خانوار نشان می‌دهند که در حالی که متوسط میزان رشد هزینه‌های سالانه خانوار شهری طی دوره ده ساله ۱۳۶۷ تا ۱۳۷۶، ۲۵٪ بوده است سرانه هزینه تماشای فیلم در سینما برای هر

خانوار در همین دوره ۱۸٪ بوده است. یعنی رشد هزینه خانوار برای فیلم سالانه ۷٪ کمتر از رشد کل هزینه خانوار بوده است. به عبارت دیگر، در حالی که طی این دوره ده ساله متوسط هزینه هر خانوار شهری سالانه ۵/۷۱۸/۰۰۰ ریال بوده مقدار هزینه هر خانوار در سال در همین دوره برای دیدن فیلم در سینما تنها ۴۲۰۰ ریال بوده است. (شاخص‌های فرهنگی، شماره ۳، جدول ۱۰، ص ۲۹).

برای به دست آوردن تصویری دقیق تر از وضعیت هزینه خانوار می‌توان از ارقام به قیمت ثابت استفاده کرد. داده‌های حقیقی حاکی از آن است که در حالی که در سال ۱۳۶۷ متوسط هزینه سالانه خانوار شهری (به قیمت سال ۱۳۷۷) برابر با ۱۴/۷۴۲/۰۰۰ ریال و سرانه هزینه تماشای فیلم در سینما ۷۴۴۸ ریال بوده است، این ارقام در سال ۱۳۷۶ به ترتیب ۱۵/۲۷۸/۰۰۰ ریال و ۷۰۴۰ ریال و در سال ۱۳۷۷ ۱۶۶/۶۷۰/۰۰۰ ریال و ۷۲۰۰ ریال بوده است. (همان، جدول ۱۱، ص ۲۹).

جدول (۱) عملکرد گذشته و وضع موجود تولید فیلم، تعداد صندلی سینما و بینندگان فیلم -

کل کشور ۱۳۶۷-۱۳۷۶

عنوان	واحد اندازه‌گیری	۱۳۶۷	۱۳۷۲	۱۳۷۶	متوسط رشد سالانه (درصد)		
					۶۷-۷۶	۷۲-۷۶	۶۷-۷۲
فیلم‌های تولید شده	عنوان	۴۳	۵۰	۵۲	۳/۱	۱	۲/۱
تعداد صندلی سینماها	صندلی	۱۶۲۰۵۱	۱۷۲۴۴۳	۱۷۱۶۲۳	۱/۳	-۰/۱	۰/۶
کل بینندگان	میلیون نفر	۷۶	۵۴	۳۹	۶/۶	۷/۸	۷/۸

منبع: سند برنامه - برنامه سوم، پیوست شماره ۲، لایحه برنامه، جلد دوم، ص ۳۹۱.

برای ارائه تصویری کلی از عرضه و تقاضای فیلم و سینما در کشور می‌توان به داده‌های جدول (۱) مراجعه کرد. این جدول عملکرد گذشته و وضع موجود صنعت سینما را از بعد تولید فیلم، تعداد صندلی سینما و تعداد تماشاگران فیلم در طی دوره ده ساله ۱۳۶۷ تا ۱۳۷۶ نشان می‌دهد (این دوره مصادف است با زمان اجرای برنامه اول و دوم توسعه کشور).

همانگونه که ملاحظه می‌گردد مطلق تولید فیلم بسیار پایین بوده است (حدود ۵۰ عنوان فیلم در سال). متوسط رشد سالیانه تولید فیلم در طی ده سال ۲/۱٪ است. نرخ رشد سالیانه تعداد صندلیهای سینما ۰/۶٪ بوده است. اما، در همین دوره، تعداد بینندگان فیلم‌ها سالیانه ۷/۱٪ رشد منفی داشته است. یعنی تقاضای تحقق یافته در بازار مرتب در حال کاهش بوده است. از عللی که برای این مسئله می‌توان بیان کرد افزایش قیمت اسمی بلیط سینما است. معدل قیمت بلیط سینما در شهرستانها در سال ۱۳۶۷ برابر با ۹۱ ریال بوده است. این قیمت در سال ۱۳۷۲ به ۴۱۲ ریال، در سال ۱۳۷۶ به ۱۲۱۰ ریال و در سال ۱۳۷۷ به ۱۷۴۲ ریال رسیده است (گزارش وضعیت فروش فیلم و سینما در شهرستانها در سال ۱۳۷۷، ص ۷۹). متوسط قیمت بلیط سینما در کل کشور در سال ۱۳۶۷ برابر با ۱۲۷۵ ریال و در سال ۱۳۷۷ برابر با ۱۹۰۸ ریال بوده است. متوسط قیمت بلیط سینما در همین مقطع‌های زمانی به قیمت ثابت سال ۱۳۷۷ به ترتیب ۵۳۵/۲ ریال، ۵۱۷ ریال، ۱۴۰۲/۵ ریال و ۱۹۰۸ ریال بوده است (شاخص‌های فرهنگی، ص ۲۹). همانگونه که ملاحظه می‌گردد هم قیمت اسمی و هم قیمت حقیقی بلیط سینما در این دوره افزایش چشمگیری داشته است. اگر تعداد تماشاگران فیلم‌ها را در نظر بگیریم (نگاه کنید به جدول شماره ۱ و ۲) ملاحظه می‌گردد که مقدار تقاضا برای تماشای فیلمها به خوبی نسبت به تغییرات قیمت بلیط سینما حساسیت نشان داده است. به عنوان مثال، کاهش قیمتی تقاضای برای سینما بین دو مقطع ۱۳۷۶ و ۱۳۷۷ (با توجه به داده‌های جدول ۱ و ۲) را برابر با ۱/۰۴- محاسبه می‌گردد که حاکی از با کاهش بودن تقاضا نسبت به قیمت است.

جدول (۲) شاخص‌های عمده بخش سینما در سالهای ۱۳۷۴-۱۳۷۸

عنوان	سال	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸
تعداد صندلی سینما	۱۶۶/۳۹۶	۱۷۵/۹۹۷	۱۷۱/۶۲۳	۱۷۳/۰۷۸	۱۷۳/۰۷۸	۱۷۳/۰۷۸
تعداد تماشاگران فیلم (به هزار نفر)	۵۲،۴۹۲	۴۴/۷۶۰	۳۹/۸۲۰	۳۰/۸۱۵	۴۰/۰۰۰	۴۰/۰۰۰
فروش (به میلیون ریال)	۳۲،۳۳۰	۴۴/۳۹۵	۳۹/۹۰۰	۶۰/۳۳۳	۸۱/۶۳۳	۸۱/۶۳۳
تعداد سالن سینما	۳۹۴	۲۹۷	۲۹۵	۳۰۵	۳۰۷	۳۰۷
تعداد فیلم تولید شده	۲۲	۳۵	۴۵	۴۰	۲۳	۲۳

منبع: گزارش عملکرد وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ۱۳۷۸-۱۳۷۶

۲- وضعیت سینما در استان همدان

جمعیت استان همدان در سال ۱۳۷۶ بالغ بر ۱۶۸۵۶۶۲ نفر بوده است که معادل ۲/۷۷٪ جمعیت کل کشور را تشکیل می‌دهد. در همین سال محصول ناخالص داخلی یعنی کل ارزش افزوده بخشهای تولیدی و خدماتی استان ۵۱۲۱/۶ میلیارد ریال بوده است که قریب ۱/۶۸٪ محصول ناخالص داخلی کل کشور بوده است. به عبارت دیگر سهم تولید ثروت استان در کل تولید ثروت کشور کمتر از سهم جمعیت استان از کل جمعیت کشور بوده است.

در سال ۱۳۷۶ ارزش افزوده زیر بخش «خدمات تفریحی، فرهنگی و ورزشی» استان معادل ۱۳/۱ میلیارد ریال بوده است. در واقع، در این سال ارزش تولید (ستانده) این زیر بخش در استان همدان ۱۶/۹ میلیارد ریال و مصارف واسطه‌ای آن ۳/۸ میلیارد ریال بوده که ارزش افزوده‌ای معادل ۱۳/۱ میلیارد ریال را حاصل می‌کند. این مبلغ تنها ۰/۲۶٪ محصول ناخالص داخلی استان بوده است. از سری دیگر سهم زیر بخش خدمات تفریحی، فرهنگی و ورزشی استان تنها ۹۰٪ همین زیر بخش در کل کشور بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۷۹). مجموع این ارقام حاکی از آن است که استان در مقایسه با کل کشور هم در زمینه تولید ارزش افزوده و هم از نظر تولید خدمات تفریحی و ورزشی در رده بسیار نامناسب و پایینی قرار داشته است.

استان همدان دارای هشت شهرستان همدان، ملایر، نهاوند، تویسرکان، کیوردآهنگ، اسدآباد، بهار و رزن است که تنها تعداد ۵ سینما در چهار شهرستان نخست وجود دارد و بقیه شهرستانها فاقد سالن سینما هستند.

جدول (۳) وضعیت سینماهای استان همدان در سال ۱۳۷۷

شهرستان	همدان	ملایر	نهاوند	تویسرکان	اسدآباد	بهار	رزن	کل استان
تعداد سینما	۲	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۵
تعداد فیلم‌های نمایش داده شده	۳۳	۱۸	۲۳	۲۸	۰	۰	۰	۱۰۲
تعداد تماشاگر (هزار نفر)	۳۳۷	۱۳۵۰	۱۱۲	۳۷	۰	۰	۰	۷۱۰
کل فروش (میلیون ریال)	۸۷۳	۲۵۱	۱۲۸	۵۶	۰	۰	۰	۱۳۳۸

منبع: ۱- آمارنامه استان همدان ۱۳۷۷ و ۲- اداره امور سینمایی و سمعی و بصری اداره کل

ملاحظه می‌گردد که شهرستانهای کبودرآهنگ، اسدآباد، بهار و رزن فاقد سینما هستند، ملایر، نهاوند و تویسرکان هر کدام یک سینما دارد و همدان که مرکز استان است دارای در سالن سینما است. در سال ۱۳۷۷ در کل استان تنها ۱۰۲ فیلم نمایش داده شده است که در کل حدود ۷۱۰ هزار تماشاگر داشته است. کل فروش بلیط سینما در این سال در استان ۱۳۲۸ میلیون ریال بوده که ۸۷۲ میلیون ریال فروش در سینمای همدان بوده است: سینما قدس ۳۹۶ میلیون ریال و سینما فلسطین ۲۷۷ میلیون ریال بیشترین فروش در استان همدان را داشته اند. و کمترین فروش در تویسرکان بوده است (۵۶ میلیون ریال). از نظر تعداد فیلم نمایش داده شده تویسرکان بیشترین تعداد (۲۸ فیلم) و همدان کمترین تعداد (۱۶/۵ فیلم) را داشته اند.

جدول (۴) فروش سینماهای استان و تعداد تماشاچی در سال ۱۳۷۸

ردیف	نام سینما	شهرستان	تماشاچی		کل فروش	
			تعداد	درصد از کل	تعداد	درصد از کل
۱	قدس	همدان	۲۵۳/۲۲۰	۳۵	۶۱۸/۵۷۵/۰۰۰	۳۶/۳
۲	فلسطین	همدان	۲۱۵/۹۰۹	۳۰	۵۱۷/۸۹۸/۰۰۰	۳۰/۵
۳	یمن	ملایر	۱۳۳/۲۷۶	۱۸/۵	۳۲۷/۲۵۳/۵۰۰	۱۹/۳
۴	فرهنگ	نهاوند	۹۰/۱۶۴۹	۱۲/۵	۱۳۳/۶۱۸/۵۰۰	۱۰/۲
۵	آزادی	تویسرکان	۲۹/۹۸۳	۴/۱	۵۹/۹۶۸/۰۰۰	۳/۵
	جمع		۷۳۳/۸۵۸	-	۱/۶۹۷/۳۱۳/۰۰۰	-

منبع: اداره امور سینمایی و سمعی و بصری اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان همدان.

جدول شماره ۴ تعداد تماشاگران و کل فروش پنج سینمای استان در سال ۱۳۷۸ را نشان می‌دهد. مقایسه این جدول با جدول ۳ حاکی از آن است که میزان فروش از ۱۳۲۸ میلیون ریال در سال ۱۳۷۷ به ۱۶۷۹ میلیون ریال در سال ۱۳۷۸ افزایش یافته است یعنی در سال ۱۳۷۸ میزان فروش حدود ۲۷٪ نسبت به سال ۱۳۷۷ رشد داشته است. همچنین تعداد تماشاگران سینما در استان همدان ۷۱۰۴۲۸ نفر در سال ۱۳۷۷ به ۷۳۳۸۵۸ نفر رسیده است یعنی تعداد تماشاگران رشدی کمتری از ۲٪ داشته است. اختلاف بین میزان رشد فروش (۲۷٪) و میزان رشد تماشاگران (کمتر از ۲٪) حاکی از افزایش قیمت بلیط سینماست. بهر حال، علیرغم افزایش قیمت بلیط ملاحظه می‌گردد که میزان تقاضای مصرفی سینما در استان همدان دارای رشد مثبت بوده که این موضوع را می‌توان تا حدودی حاکی از اقبال مردم به مصرف این کالای فرهنگی تلقی

کرد. همچنین در طی این دوره تغییرات تعداد تماشاگران از شهرستانی به شهرستان دیگر بسیار متفاوت بوده است: تعداد تماشاگردان فیلم در شهرستان تویسرکان از ۳۷۲۸۵ نفر در سال ۱۳۷۷ به ۲۹۹۸۴ نفر در سال ۱۳۸۸ کاهش یافته است (رشد منفی حدود ۲۰٪). همچنین، در نیاوند در طی این دو سال با کاهش ۲۶ درصدی تعداد تماشاگران روبرو بوده ایم (از ۱۱۲۲۹۵ نفر به ۹۰۴۶۹ نفر). برعکس، در همدان و ملایر در طول این دوره شاهد افزایش تعداد تماشاگردان فیلم در سینماهای این دو شهرستان بوده ایم. در همدان حدود ۸٪ رشد و در ملایر بیش از ۷٪ رشد تماشاگردان رخ داده است.

از شاخص‌های مهمی که در ارتباط با اقتصاد سینما مورد استفاده قرار می‌گیرد می‌توان به شاخص «نسبت تعداد سالن سینما به جمعیت» و شاخص «نسبت ظرفیت سینما به جمعیت» اشاره کرد. شاخص نسبت تعداد سینما به جمعیت عبارت از تعداد سینماهای استان (یا کشور) به ازای هر ۱۰ میلیون نفر جمعیت شهری است. این شاخص برای کل کشور در سال ۱۳۶۷ عبارت از ۹/۶ سالن سینما به ازای هر ۱۰ میلیون جمعیت شهری بود که در سال ۱۳۷۶ به ۸ سالن و در سال ۱۳۷۷ به ۷/۸ سالن برای هر ۱۰ میلیون نفر جمعیت شهری کاهش یافته است. این شاخص برای استان همدان در سال ۱۳۶۷ برابر با ۵/۲ سالن سینما، در سالهای ۱۳۷۶ و ۱۳۷۷ برابر با ۶/۲ سالن سینما به ازای هر ۱۰ میلیون نفر جمعیت شهری بوده است. ملاحظه می‌گردد که ضمن این که در این دوره شاهد افزایش این شاخص از ۵/۲ سالن به ۶/۲ سالن بوده ایم ولی در مجموع این شاخص کم تر از شاخص کل کشور است. از نظر این شاخص، استان همدان در بین ۲۷ استان کشور در سال ۱۳۶۷ رتبه هفدهم، در سال ۱۳۷۶ رتبه پانزدهم و در سال ۱۳۷۷ رتبه شانزدهم را داشته است.

شاخص بعدی نسبت ظرفیت سینما به جمعیت است که عبارت از تعداد صندلی‌های سینماهای استان (یا کشور) به ازای ۱۰۰۰ نفر جمعیت شهری است. نسبت ظرفیت سینما به جمعیت در کل کشور در سال ۱۳۶۷ برابر با ۶، در سال ۱۳۶۷ برابر با ۲/۷ و در سال ۱۳۷۷ برابر با ۴/۶ صندلی سینما به ازای هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت شهری بوده است که به روشنی بدتر شدن وضعیت سینما را از دیدگاه عرضه امکانات در کل کشور نشان می‌دهد. در استان همدان این شاخص در سال ۱۳۶۷ برابر با ۲/۸، در

سالهای ۱۳۷۶، ۱۳۷۷ برابر با ۳/۱ صندلی به ازای هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت شهری بوده است. از این دیدگاه استان همدان در بین ۲۷ استان کشور در سال ۱۳۶۷ دارای رتبه ۲۲، در سال ۱۳۶۷ دارای رتبه ۱۶ و در سال ۱۳۷۷ دارای رتبه ۱۹ بوده است.

پایین بودن شاخص‌های مذکور در استان از یک طرف و رتبه نازل استان در کل کشور تنها یک وجه از معضل اقتصاد سینما در استان را نشان می‌دهد. وجه دیگر این است که از همین امکانات محدود نیز در استان استفاده کامل صورت نگرفته است. داده‌های آماری سال ۱۳۷۷ مربوط به درصد بهره برداری از ظرفیت سینماهای استان حاکی از آن است که در این سال در کل استان بهره برداری از ظرفیت به طور متوسط ۱۷/۲۲ درصد بوده است. به عبارت دیگر، در حالی که ظرفیت بهره برداری ۲۱۲۵۷۹۵ بوده تعداد تماشاگران فیلم در سینماهای استان در این سال ۷۱۰۹۵۹ نفر بوده است. کمترین استفاده از ظرفیت در تویسرکان (۵/۷٪) و بیشترین مربوط به سینما فلسطین همدان (۲۵/۳٪) در این سال بوده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

نتیجه گیری

در استان همدان از هنرهای نمایشی و صحنه‌ای تنها سینما به صورت فعال و دائمی حضور دارد. کل عرضه سینمای استان از طریق پنج سالن سینما که در چهار شهرستان همدان، ملایر، نهاوند و تویسرکان قرار دارند صورت می‌گیرد. از پنج سینمای موجود سه باب در مالکیت حوزه هنری است و دو باب در مالکیت بخش خصوصی است. از ظرفیت بالقوه این سینماها استفاده نمی‌گردد، تنها در حدود ۱۷٪ از ظرفیت بالقوه استفاده می‌گردد. دلایل گوناگونی برای این اشتغال ناقص می‌توان بر شمرد. از جمله:

الف) سهم ناچیز هزینه‌های فرهنگی در کل هزینه خانوار عاملی است که در کل کشور نیز صادق است.

ب) افزایش قیمت بلیط سینما طی دهه اخیر همراه با کاهش تعداد تماشاگران فیلم‌های نمایش داده شده در سینما بوده است. محاسبات حاکی از آن است که تقاضا برای رفتن به سینما نسبت به قیمت آن یا کاهش است. یعنی درصد معینی افزایش در قیمت بلیط سینما موجب کاهش درصد بزرگتری در تقاضا برای رفتن به سینما می‌گردد.

اما صرف‌نظر از وضعیت موجود تقاضا برای رفتن به سینما، داده‌های آماری مربوط به جمعیت شهرنشین و ترکیب سنی جمعیت و تحولات آتی آن حاکی از آن است که عرضه موجود به هیچ‌عنوان پاسخگویی تقاضای بالقوه استان نیست.

با توجه به این‌که سهم قابل توجهی از فروش سینماها به صورت عوارض به شهرداری‌ها تعلق می‌گیرد و نظر به مواد ۱۵۲، ۱۵۳ و ۱۵۹ لایحه برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به نظر می‌رسد که شوراهای اسلامی شهر و شهرداری‌ها می‌توانند در زمینه‌های زیر اقدامات مؤثری انجام دهند:

الف) در مرحله اول نسبت به احداث سالن سینما در شهرستانهایی که فاقد سینما هستند اقدام کنند. پیشنهاد می‌گردد که سینماهای با سالن‌های با ظرفیت کم و دارای بیش از یک سالن نمایش ساخته شود.

ب) تمهیداتی اندیشیده شود تا تسهیلات پیش بینی شده برای سرمایه گذاری بخش خصوصی در این زمینه به آگاهی عموم رسانیده شود.

ج) تا ساختن و مهیا شدن این سینماها، از طریق همانگی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش، شوراهای شهر و شهرداریها نسبت به نمایش فیلم در سالن‌های موجود در این شهرستانها با استفاده از وسایل نمایش سیار اقدام گردد.

د) از حوزه هنری و صاحبان سینماها انتظار می‌رود که بخشی از درآمد خود را برای سرمایه گذاری در همین فعالیت اختصاص دهند. این سرمایه گذاری در حیطه نخست می‌تواند در بهسازی سالن‌های موجود و در مرحله بعدی سالنهای جدید در همین مکانها و یا در مکانهای جدید باشد.

هـ) از وسایل ارتباط جمعی در استان انتظار می‌رود که در انعکاس اخبار مربوط به سینما، نقد فیلمها، نظر خواهی از تماشاگران و معرفی سینما به صورت جدی و پیگیر اقدام نمایند.

و) برای استفاده بیشتر از ظرفیت موجود می‌توان در ساعات و روزهای معینی برای اقشار معینی (مانند دانش آموزان، دانشجویان، فرهنگیان و جوانان) تخفیفهای قابل ملاحظه در نظر گرفت.

فهرست منابع

۱. سازمان برنامه و بودجه، سند برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلام ایران (۱۳۸۲-۱۳۷۹)، پیرست شماره ۲، لایحه برنامه، دو جلد، شهریور ۱۳۷۸.
۲. سازمان برنامه و بودجه، سیاستها و رهنمودهای کلی برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۳-۱۳۷۹)، شهریور ۱۳۷۸.
۳. سازمان برنامه و بودجه، لایحه برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلام ایران، شهریور ۱۳۷۸.
۴. سازمان برنامه و بودجه استان همدان، آمار نامه استان همدان ۱۳۷۸، بهمن ۱۳۷۹.
۵. فطرس، محمد حسن، «اقتصاد فرهنگ»، فصلنامه همدان، سال اول، شماره اول، بهار ۱۳۷۴.
۶. کینز برگ، ویکتور منگر، میشل، اقتصاد فرهنگ و هنر، ترجمه محمد بیگی، انتشارات باز، ۱۳۷۹.
۷. محمدی، مجید، درآمدی بر جامعه‌شناسی و اقتصاد فرهنگ در ایران امروز، ۱۳۷۸.
۸. مرکز آمار ایران، حسابهای ملی ایران، حساب تولید شش استان، آبان ماه ۱۳۷۹.
۹. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، گزارش عملکرد وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ۱۳۷۸-۱۳۷۶، ۱۳۷۹. *رساله جامع علوم انسانی*
۱۰. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دفتر طرح و برنامه ریزی، شاخص‌های فرهنگی وضعیت سینما در کشور طی سالهای ۱۳۷۷-۱۳۶۷، ۱۳۷۹.
۱۱. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مرکز تحقیقات و مطالعات سینمایی و سمعی و بصری، واحد رایانه، گزارش وضعیت فروش فیلم و سینما در شهرستانها، سال ۱۳۷۷، دیماه ۱۳۷۸.
۱۲. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، معاونت پژوهشی و آموزشی، گزارش فرهنگی کشور ۱۳۷۷، ۱۳۷۹.

شوروشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی